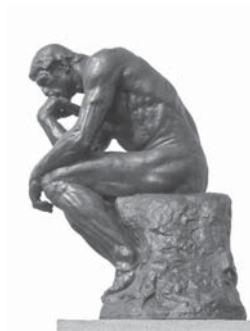

Година 13, број 50, јуни
Скопје 2015

Year 13, No 50, June
Skopje 2015

ПОЛИТИЧКА МИСЛА

**Балансирање на меѓународните односи:
200 години од Конгресот во Виена**

political thought

**The Balance of Powers:
200 years of the Congress of Vienna**

Содржина / Contents

ВОВЕД / INTRODUCTION

- 5 ВИЕНСКИОТ КОНГРЕС – ВОВЕД ВО НОВА
ПОЛИТИЧКА ЕРА НА ЕВРОПА
Ненад Марковиќ
- 13 THE CONGRESS OF VIENNA: INTRODUCING
EUROPE'S NEW POLITICAL ERA
Nenad Marković

АКТУЕЛНО / CURRENT

- 21 ГЕОПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ НА ПРОШИРУВАЊЕТО
НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА
Иван Дамјановски
GEOPOLITICAL ASPECTS OF THE ENLARGEMENT
OF THE EUROPEAN UNION
Ivan Damjanovski
- 33 ДИПЛОМАТИЈАТА НА ВИЕНСКИОТ КОНГРЕС И СОВРЕМЕНИТЕ
ГЕОПОЛИТИЧКИ ИНТЕРЕСИ НА ГОЛЕМИТЕ СИЛИ
Јорданка Галева
THE DIPLOMACY OF THE CONGRESS VIENNA AND THE MODERN
GEOPOLITICAL INTERESTS OF THE GREAT POWERS
Jordanka Galeva
- 45 РАМНОТЕЖАТА НА СИЛИТЕ И КРИМСКАТА ВОЈНА 1853 – 1856
Иванка Додовска
THE BALANCE OF POWER AND THE CRIMEAN WAR (1853 – 1856)
Ivanka Dodovska
- 57 ВИЕНСКИОТ КОНГРЕС: АРХЕОЛОГИЈАТА, НАЦИОНАЛИЗМОТ И
ВРЕДНОСТИТЕ НА МОДЕРНИОТ СВЕТ
Љубен Тевдовски
THE CONGRESS OF VIENNA: ARCHAEOLOGY, NATIONALISM AND THE
VALUES OF THE MODERN WORLD
Ljuben Tevdovski

- 63 ИСКУСТВАТА ОД ВИЕНСКИОТ КОНГРЕС И РАЗВОЈОТ
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА КАКО НЕЗАВИСНА ДРЖАВА
Александар Спасеновски
THE EXPERIENCES FROM THE VIENNA CONGRESS AND THE DEVELOPMENT
OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA AS AN INDEPENDENT STATE
Aleksandar Spasenovski
- 73 200 ГОДИНИ ОД КОНГРЕСОТ ВО ВИЕНА: ШВАЈЦАРСКИОТ ПАТ ДО
МОДЕРНА ДЕМОКРАТИЈА
Анета Стојановска-Стефанова
200 YEARS OF THE CONGRESS OF VIENNA: SWITZERLAND'S WAY TO
MODERN DEMOCRACY
Aneta Stojanovska-Stefanova
- 79 МАЛИТЕ ДРЖАВИ ВО ГЛОБАЛЕН КОНТЕКСТ
Јане Трпковски
SMALL COUNTRIES IN THE GLOBAL CONTEXT
Jane Trpkovski
- 91 **ЗА АВТОРИТЕ / ABOUT THE AUTHORS**

Прегледна научна статија
УДК: 341.7:911.3(100-69)(091)

► ДИПЛОМАТИЈАТА НА ВИЕНСКИОТ КОНГРЕС И СОВРЕМЕНИТЕ ГЕОПОЛИТИЧКИ ИНТЕРЕСИ НА ГОЛЕМИТЕ СИЛИ

автор: **Јорданка Галева**

Еден од позначајните настани, кој при крајот на 18. век го дестабилизираше европскиот меѓународен баланс и ја стави Франција во положба на противник кон останатите големи сили, е Француската револуција од 1789 година и Наполеоновите војни водени во периодот меѓу 1792 и 1815 година. Политиката на спротивставување на францускиот император Наполеон Бонапарта беше оценета, од страна на останатите големи сили, како закана за меѓународната стабилност, причина поради која тие сметаа дека само со неговото паѓање од власт, ќе може да се стави крај на воените конфликти и дека ќе се отвори можноста за отпочнување нова ера на реставрација на Ancien regime¹.

Еден од најбитните историски моменти за отпочнување на оваа епоха е Виенскиот конгрес, одржан во периодот меѓу ноември 1814 и јуни 1815 година, на кој учествуваат многубројни држави и ќе има за цел да обезбеди колективна безбедност на континентот. Всушност, Конгресот е предводен според волјата на победничките сили, кои ќе придонесат за развој на меѓународните односи и модерната дипломатија која се дефинира како „регулирање на односите меѓу суверените ентитети по пат на преговори кои ги водат квалификувани претставници“². За суверени ентитети, во тој период, се сметаат државите каде што на власт стојат апсолутни монарси, кои

¹ Стариот поредок е израз кој се користи за да го објасни политичкото и општественото уредување во Франција пред Револуцијата од 1789 година, односно владеењето на апсолутните монархии во Европа сè до 19. век.

² Rene Albrecht -Carrie, *Storia diplomatica dell'Europa 1815-1968*, Editori Laterza, 1978, стр.5-6

меѓусебно водат преговори засновани на моќ и сила. Поседувањето моќ всушност дозволувало вклучување во меѓународната политика и поседување престиж и епитет на голема сила. Државата, за да биде дефинирана како голема сила, освен моќ, требала да поседува и модерен академски и научен сектор, бирократски систем, индустриски сектор, армија и фискален апарат, ефикасен за добивање на неопходните ресурси³. Според овие параметри, за големи сили во 18. век се сметале Велика Британија, Русија, Прусија, Австрија и Франција, држави кои биле одговорни за одржувањето на меѓународните односи и за стабилноста на континентот. Истите тие, освен Франција, на која сепак ѝ се дозволува учество на Виенскиот конгрес преку претставник на монархијата, се водечките лидери во донесувањето на одлуките за воспоставување на принципите на легитимност на династиите, за континентален баланс кој нема да дозволи раѓање на една силна држава како Франција и дозволување воена интервенција во случај на нови револуционерни тенденции. Имено, една од најбитните одлуки донесена за време на Виенскиот конгрес се однесува на негирање на принципите афирмирани со Француската револуција и потиснување на демократските надзирања; потоа заменување на слободата со потчинетост кон властите; заменување на прогресот со почитување на традиционалното; воспоставување легитимни монархии и одржување на европскиот баланс врз основа на територијални промени. Имено, најголемите територијални промени се случуваат во централниот и во северниот дел на Европа, кој претрпува значајни ревизии на цели територијални предели⁴. За разлика од овој дел, на јужната страна на континентот не се менува ништо, освен што Јонските Острови од Отоманската Империја, преминуваат под протекторат на Велика Британија. Источниот дел на Европа пак, останува под власта на две империи, руската и отоманската, кои опфаќале голем територијален простор, населен со различни народи. За разлика од царската империја, Отоманската Империја е веќе видно ослабена (и во текот на 19. век ќе го добие името *Болниот на Босфорот*), па поради тоа не била ни дел од Европскиот концерт и не учествувала на Виенскиот конгрес. Меѓутоа, буђењето на националната свест на поробените народи што живееле во нејзините рамки, ќе го разниша овој баланс и ќе придонесе за нови групирања меѓу големите сили, чии политики ќе бидат водени од геополитичките интереси кон балканските територии. Имено, опстојувањето на Отоманската Империја во текот на целиот 19. век, ќе зависи од интересите, политиките и спротивставувањата на големите сили, додека формирањето автономни и

³ W.M.Pintner, *Russia as a great power, 1709-1856*, Washington D.C., Kennan institute for advanced russian studies, 1978, paper 33

⁴ Светото Римско царство не се обновува, меѓутоа се реконструираат бројни германски кнежевства; Русија добива голем дел од Полска, освен еден мал западен дел (западна Прусија и Позен), кој ѝ припаднал на Прусија, и австриска Галиција; Прусија добила две петтини од Саксонија, а остатокот од територијата останува на нејзиниот легитимен совран, а оваа загуба ѝ е надоместена со Ренанија; Велика Британија ги задржала сите колонијални територии освоени со Наполеоновите војни, Јужна Африка, Цејлон, како и Малта и Јонските Острови; Австрија ја добива Венеција. Rene Albrecht -Carrie, *op.cit.*, стр.15-16

независни балкански држави ќе зависи, пред сè, од ривалството на големите сили да се спречи доминацијата на *другиот*.

Тргувајќи од официјалниот став потврден на Виенскиот конгрес во однос на Отоманската Империја, кој значел одржување политика на статус кво, Прусија ќе се покаже најодржлива во ваквата одлука, додека спротивно на неа, како најголем дестабилизатор ќе се истакне Русија. Иако Велика Британија и Австрија ќе стојат зад ставот за зачувување на територијалниот интегритет на Отоманската Империја и политиката на статус кво, тие истите се оние што први ќе интервенираат во случај на дестабилизација. Нивната реакција за загриженост околу стабилноста во регионот всушност произлегува од сопствените интереси. Имено, желбата и основната цел на Велика Британија е да го зачува патот кон Индија, цел заради која се стреми да ја спречи руската експанзија и нејзината доминација над Дарданелите и над Константинопол, како и нејзин излез на Средоземното Море. Од друга страна, Австрија се стреми за зачувување на статус кво, уплашена од своите словенски поданици и подоцна поради нередите што ќе се создадат меѓу германската и унгарската буржоазија. Таа се залага за спречување на руското влијание на Балканот, водена од стравот дека ќе ја загуби контролата над Јадранот, причина поради која нејзините апетити се прошируваат за освојување на долината на Морава и Вардар, со цел да се добие излез на солунското пристаниште. Русија од своја страна, пак, речиси секогаш го нарушува балансот и се спротивставува на политиката на статус кво, со цел да ја ослаби Отоманската Империја, да стигне до Константинопол и да си обезбеди излез на Средоземното Море. За остварување на оваа цел, повеќепати влегува во конфликт со Отоманската Империја, им се спротивставува на другите големи сили и ги поддржува балканските народи во нивните бунтови, под паролата дека ги штити христијанските народи. За разлика од овие, една од најнеутралните империи е Прусија, која води арбитражна политика за зачувување на границите и интегритетот на Отоманската Империја, и се здобива со улога на модератор на тензиите меѓу големите сили.

Земајќи ги предвид ваквите политики, би било тешко да се остварат интересите на сите, а воедно да се одржи стабилност во регионот, притоа не занемарувајќи го и националното будење што се јавува меѓу поробените народи.

Првата дестабилизација за одржување на балансот и политиката на статус кво за одржување на интегритетот на Отоманската Империја, доаѓа од грчкото востание за независност, кое добива поддршка од рускиот цар, а воено е помогнато од британската и од француската флота, по иницијатива на Велика Британија. Имено, целта на Велика Британија била насочена да го спречи австриското и руското проширување на Балканот и, пред сè, излегување на Русија на Медитеранското Море преку Дарданелите.

Второто разлишување на стабилноста се должи на бунтовите дигнати на европска територија во јули 1830 и отоманско-египетскиот судир од 1832 година. Овие збиднувања ќе стават крај на епохата на реставрација и ќе

оведат нов баланс, предводен и контролиран од две страни: либералните монархии од западна Европа, Франција и Велика Британија и авторитарните монархии од централно-источниот дел на Европа: Русија, Прусија и Австрија. Ваквата поделба, всушност, била резултат на противењето на првите, во однос на ширењето на австриската хегемонија на континентот и руското проширување кон Балканот. Во однос на источното прашање, кризата се завршува со лондонската конференција, со позитивен исход за Отоманската Империја, која си ги повратила териториите земени од Египет, и за Англија, на која ѝ била прекината забраната за транспорт на воените бродови преку Дарданелите. Овој баланс постигнат со лондонската конференција не се нарушува со револуционерниот бран од 1848 година, но бил повторно разнишан пет години подоцна, со Кримската војна којашто во воен сојуз ги соединува Англија и Франција, кои застанале на страната на Отоманската Империја, против Русија. Иако Австрија останала надвор од овој конфликт, сепак нејзините симпатии не се насочуваат кон Русија, нејзиниот традиционален ривал во контролата на балканските држави. Војната завршува со пораз на Русија, а мирот склучен на конгресот во Париз набргу ќе биде нарушен од четири војни, кои воедно ги дестабилизираат и сојузничките системи формирани за време на Кримската војна. Имено, за превласт над континентална Европа, во 1859 година во конфликт влегуваат Австрија и Франција; потоа во 1864 година, Австрија заедно со Прусија влегуваат во конфликт против Данска; во 1866 година, Прусија против Австрија; а во 1870 година, Прусија против Франција. Во текот на овој период, покрај избувнатите конфликти, се формираат и нови држави, како Кралството Италија (1861 година), Германската Конфедерација на север (1866 година), Австриската Империја се трансформира во Австро-унгарска монархија (1867 година), и доаѓа до прокламирање на Германската Империја (1871 година).

Во следните 5 децении, па сè до балканските војни, во центарот на збиднувањата ќе биде ослабената Отоманска Империја и иднината на балканските територии. Една почетна точка е српско-црногорскиот конфликт со Отоманската Империја во 1876 година, со цел ослободување на словенското население во Босна и Херцеговина (БиХ). По тој повод, традиционалните ривали на Балканот, Русија и Австро-Унгарија, го потпишуваат Рајштадскиот договор за неутралност во конфликтот и спречување на формирањето голема словенска држава и одобрување на евентуални мали проширувања на териториите на Србија и Црна Гора во случај на победа. Ваквата одлука била прекршена од страна на Русија. Таа се чувствувала обврзана да ги заштити словенските народи, кои на крајот од конфликтот ќе излезат како губитници, поради што, Русија предлага реформи кои ќе се разгледуваат на Конференцијата во Константинопол. Непочитувањето на Рајштадскиот договор, од страна на Русија, се повторува и во предлозите содржани во Санстефанскиот мировен договор кој става крај на руско-отоманскиот конфликт и со кој се предвидува формирање на голема Бугарија со 4 милиони жители,

која би опфаќала и голем дел од територијата на регионот Македонија. Покрај тоа, било предвидено признавање на независноста на Србија и Црна Гора и воведување реформи во БиХ⁵. Одлуките во однос на Бугарија не им доделува ниту на големите, ниту на регионалните сили, поради што Санстефанскиот договор бил заменет со Берлинскиот договор, потпишан во 1878 година. Со овој договор се намалуваат димензиите на бугарската територија, Грција ги добива Епир и Тесалија, БиХ станува протекторат на Австро-Унгарија, Србија, Црна Гора и Романија добиваат независност, а Македонија останува под контрола на Султанот. Во периодот кој следува, Босна и Херцеговина ќе биде анектирана од Австро-Унгарија во 1908 година, Албанија ќе добие независност од Отоманската Империја во 1913 година, додека Македонија ќе биде во центарот на бројните мултилатерални и билатерални договори за нејзина поделба, и кога конечно ќе биде ослободена, ќе биде и поделена според одлуките на Букурешкиот мировен договор потпишан во 1913 година. Имено, ослободувањето на овие територии ќе биде поттикнато и поддржано најмногу од Русија, преку формирање на Балканската лига, со цел консолидирање и проширување на сопствените позиции и спречување на германскиот продор и австро-унгарските интервенции на овој простор. Ваквата руска политика за поддршка на балканската лига ќе биде поддржана од Франција и Велика Британија (со надеж дека Русија нема да се врати во сојуз со централните сили). Имено, Франција од своја страна, во Балканската лига гледала пречка за австро-унгарските и германските пресији во јужниот дел од Балканот, додека Велика Британија, која најпрвин била уплашена од руската арбитража на сојузот, подоцна се смирила, со влегувањето на Грција во него, преку која можела да ја контролира руската доминација. Ваквата политика на поддржување на Балканската лига се засновала на желбата да се вклучат балканските земји кон силите на Антантата и да се формира блок против централните сили за спречување на нивното ширење кон југо-запад. Од друга страна, ставот на Германија во однос на Балканската лига се засновал на: развој на балканските случувања без вмешување на големите сили, лична одговорност во случај на мешање, и опсервација без германско мешање. Не сакајќи да ги влоши односите со Русија, сите активности во врска со Балканот, Германија ѝ ги остава на Австро-Унгарија. Австро-Унгарија од своја страна пак, ја избира Бугарија за идно место каде што може да ја реализира својата политика во врска со Балканот, со цел да ги спречи руските интереси во однос на теснецот (Дарданелите, Мраморното Море и Босфорот). Воедно има интерес преку независноста на Албанија да излезе на Јадранот, затоа не се спротивставува на голема Бугарија или на голема Грција, но е против формирање на Голема Србија под руско влијание. Меѓутоа, токму Русија е онаа која повторно ќе влезе во војна од страната на Србија, против Австро-Унгарија, во Првата светска војна, која во следните 4 години ќе се води меѓу силите на Антантата, односно Велика Британија, Русија и Франција, на кои подоцна ќе им се придружат и Италија и САД, наспроти Централните сили,

⁵ Guido Formigoni, *Storia delle relazioni internazionali: 1870-1992*, Franco Angeli, Milano, 1994, стр. 193

односно Германија и Австро-Унгарија, на кои ќе им се придружи и Бугарија. Војната завршува со Версајскиот мировен договор, потпишан во ноември 1919 година, со кој се прави ново прекројување на европската мапа и се создаваат нови држави како: кралството на Србите, Хрватите и Словенците, Австрија, Унгарија, Чехословачка, Република Турска, Финска, Естонија, Летонија, Литванија и Полска. Како резултат на овој светски конфликт, во рамките на Париската конференција за мир, одржана во 1919 година, се формира и првата меѓувладина организација, позната како Лига на народи, која имала за цел да спречува конфликти преку дипломатско водење на конфликтните ситуации и контрола на вооружувањето. Меѓутоа, избувнувањето на Втората светска војна ќе биде сведок за нејзината нефункционалност, причина поради која таа ќе престане да постои во април 1946 година и на некој начин ќе биде заменета со Организацијата на обединетите нации, формирана во 1945 година, со цел одржување на меѓународниот мир и безбедност и изнаоѓање мировни решенија за евентуални судири и спорови. Втората светска војна во која се спротивставени два воени сојуза: силите на Оската: нацистичка Германија, фашистичка Италија и Јапонското царство, наспроти силите на Сојузниците предводени од СССР, Обединетото Кралство и САД, завршува, како со територијални, така и со политички промени.

На Балканот се создава Југословенската федерација, која ги соединува народите што претходно биле под австро-унгарска и отоманска власт, создавајќи 6 држави, меѓу кои и Македонија. Албанија и Бугарија ја преземаат советската идеологија, додека Грција се соочува со граѓанска војна по која ќе се воспостави диктаторски систем. Советскиот Сојуз се проширува во источна Европа, Германија се дели на Источна и Западна, додека Австрија добива независност во 1955 година, станувајќи суверена, независна и неутрална република. Почнува деценија на деколонизација на француските и британските колонии низ светот, а паралелно на овој процес, се влегува во блоковска поделеност на сфери на влијанија поделени според демократската и либерална идеологија на САД, од една страна, чии приврзаници се дел од западните европски земји што ќе се здружат во Европска Економска Заедница, и СССР како носител на комунистичката идеологија која ќе им биде наметната на поголемиот дел од источноевропските земји. Ваквото биполарно влијание ќе се наметне и надвор од границите на Европа и ќе ја обележи ерата на студената војна, водена меѓу Западот (во кој спаѓаат САД, земјите од Атлантскиот пакт на западна Европа, и нивните пријателски земји: Австралија, Јужна Кореја, Нов Зеланд, Јапонија), од една страна, и Источниот блок (во кој ќе бидат вклучени СССР, членките на Варшавскиот пакт и членките на Советот за заемна економска поддршка – КОМЕКОН: Бугарија, Источна Германија, Чехословачка, Унгарија, Полска, Романија, Куба, Монголија, Северен Виетнам, а по 1975 година и цел Виетнам) од друга страна. Паралелно на оваа блоковска поделба, се јавува и Движењето на неврзаните – меѓународна организација која е основана во 1956 година, по иницијатива на Тито, Насер, Сукарно и Нехру, а

со цел да се заштитат државите што не сакаат да се придружат и да бидат под влијание на блоковската поделеност, меѓу кои Југославија, Индија, Бразил, Египет, Кина.

Вака поставените нешта, ќе го обележат наредниот период кој ќе трае сè до почетокот на 90-тите години, како период на одржување и балансирање на моќта преку нуклеарен баланс, овозможен преку воен и вселенски натпревар, односно, поседување оружје за масовно уништување, нуклеарно оружје, шпиунска војна и натпревар во воздушниот простор, односно освојување на вселената со помош на нови технологии. Меѓутоа, и покрај длабоката поделеност која го означи овој период како студен, неколку воени жаришта и наоружувања ќе бидат причина за нарушување на студената стабилност, и тоа во повеќе наврати⁶. Оваа политичко-економска блоковска поделеност конечно завршува со падот на Берлинскиот ѕид, на 9.11.1989 година, и последователно со распуштањето на КОМЕКОН (28 јуни 1991), распуштањето на воениот сојуз, односно пријателскиот договор за соработка и заемна поддршка – Варшавскиот пакт (1 јули 1991). Ваквиот расплет на студената војна ќе резултира со создавање нови независни држави и формирање нови меѓународни групирања. Имено, еден дел од централно-источниот дел на европските држави постепено ќе се интегрира во НАТО и во Европската Унија, со што Европа и Западот постепено го прошируваат своето влијание на стариот континент и се приближуваат до границите на стариот ривал, Русија. Во овој контекст, треба да се истакне фактот дека процесот за интеграција во Европската Унија, иако се води по принципите на Копенхаген, тој најмногу зависи од интересите на земјите-членки на ЕУ, чија надворешна политика, пак, е тесно поврзана со онаа на САД.

По падот на Берлинскиот ѕид, првото соединување во рамките на ЕУ беше направено меѓу двете Германиии, а потоа проширувањето на Унијата ги опфати земјите од централноисточниот дел на Европа, заедно со двата медитерански острови Кипар и Малта, потоа оние од Источен Балкан (Бугарија и Романија) и Хрватска како дел од Западниот Балкан. Иако постојат јасно утврдени критериуми за влез во Европската Унија, проширувањето на нејзините граници се води, пред сè, од интересите на државите-членки. Првото проширување во новиот милениум беше овозможено со цел да се придобијат земјите од советскиот блок и да се приближи границата на ЕУ кон источот и Балтикот, да се зацврсти присутноста во Медитеранот. Дека интеграцијата на ЕУ се води од интересите, а не целосно од исполнетите принципи, се докажа и со второто проширување во новиот милениум кое се должеше, не толку на неопходноста на ЕУ од нови членки, колку од геополитичките интереси кон излезот на Црното Море, кое претставува транзитна точка за енергетското снабдување што доаѓа од источот и отворена врата за излез кон Кавказот и централна Азија. Последното проширување со кое Хрватска влезе во ЕУ е добар

⁶ Конфликтот меѓу комунистичкиот северен дел на Кореа и филоамериканскиот јужен дел на Кореа во периодот меѓу 1950 и 1953 година; подигањето на Берлинскиот ѕид во 1959-61 година; Кубанска криза од 1962 година; Виетнамска криза 1965-1975; и советска интервенција во Авганистан во 1979 година.

пример за останатите земји од западниот Балкан како поттик дека Процесот за асоцијација и стабилизација функционира. Најпросперитетни во овој процес, од геополитички аспект, се Албанија и Црна Гора, поради нивниот излез на Јадранот, доколку тој се перципира како геополитички регион, додека Србија, Косово, Босна и Херцеговина и Македонија сè уште важат за нестабилни територии и постојано се под надзор поради внатрешните превирања, за кои како да нема одржливо решение. Дополнително, недоволната геополитичката атрактивност на Македонија претставува уште еден минус во напорите за нејзина интеграција. Иако во срцето на Балканот и некогашна раскрсница низ која минувала и Виа Игналија, од денешна гледна точка, не поседува доволно атрактивни фактори, како на пример, извор на енергетски природни ресурси со кои може да го привлече светското внимание, ниту пак излез на море како што го има Грција. Таа, во моментот на нејзиното пристапување, иако не ги исполнуваше економските критериуми, секако влезе на голема врата во ЕУ, поради својата местоположба со излез на Медитеранот и полесен пристап кон африканскиот континент и приближување кон Средниот исток. Овие причини, иако не се нагласуваат, може да се каже дека се дополнителни фактори во бавниот процес на интеграција и не приоритетно место на Македонија во европската агенда. Спротивставувањето на Грција за интеграција на Македонија и за влез во НАТО претставува уште еден пример за ваквата политика на нееднаков третман на ЕУ, која повеќе е заинтересирана да ги прошири своите надворешни граници, со цел да го намали руското влијание и да ги привлече Украина и Белорусија кон себе, па дури и кавкаските земји, отколку земјите од Балканот кои се во внатрешноста на континентот како еден вид енклава. Од друга страна, Русија, која отсекогаш била заштитник на православните и словенски народи, барем кон Србија, не успеа да го спречи отцепувањето на Косово од Србија, но затоа жестоко се бори за Кримскиот Полуостров. Имено, овие настани се уште еден пример за компарација на различниот пристап на ЕУ во донесувањето одлуки во однос на слични прашања. Впрочем, поради крахот кој го доживеа во својата надворешна и безбедносна политика во однос на војната во Босна и Херцеговина, ЕУ се потруди да ја поправи грешката во случајот со Косово, за подоцна, контрадикторно на оваа политика, да се спротивстави на независноста на Крим. Во случајот на Украина, кој е најактуелен пример за отсликување на политика водена врз основа на геополитичките интереси, повторно се судираат руската и западната страна. Украина претставува клучен фактор за рускиот транзит на гас и нафта кон Западна Европа и седиште на руската бродска база во Севастопол, причина поради која Русија настојува да го одржи влијанието врз филоруската политика на државата, која е поддржана од големото руско малцинство што живее на овие простори. Од друга страна, ЕУ и САД се заинтересирани за отпочнување договори со кои ќе ја приближат Украина кон НАТО алијансата и кон процесот на интеграција во Европската Унија, кој беше предвиден да отпочне преку потпишувањето на Договорот за асоцијација, во

ноември 2013. Меѓутоа, овој договор не беше потпишан, а како охрабрување на ваквата одлука, руската страна понуди 30% попуст на гасот и заем од 15 милијарди долари помош. Сличен пример на руска зависност постои и во Белорусија, која уште од самото осамостојување одржува политички, економски и енергетски односи со Русија. Најголемата зависност на оваа држава од Русија произлегува од доставувањето на природниот гас и ваквата зависност ја оддалечува од Западот, односно од ЕУ, која пак, од своја страна е заинтересирана за приближување кон оваа земја и е отворена за дијалог. Еден прв чекор во ваквото приближување беше направен во 2009 година, со Источното партнерство преку кое Белорусија заедно со други 5 држави од Источна Европа и од Јужниот Кавказ склучија договор со Европската Унија. Ваквата политика на ЕУ ги открива нејзините тенденции за проширување на влијанието и надвор од своите природни граници, кон атрактивниот Кавказ полн со нафта. За остварување на тоа, беше направен обид преку договорите за асоцијација, кои покрај на Молдавија, Украина и на Белорусија, им беа предложени и на Ерменија, Азербејџан и на Грузија. Земајќи ги предвид овие поранешни советски држави, треба да се истакне дека, секако, и Русија продолжува со зацврстување на своето влијание, насочувајќи ја својата политика кон креирање евроазиска унија и други воени и царински униии.

Покрај Белорусија и Украина, (кои Европската Унија се стреми да ги приближи кон себе), и балканските енклави (кои сè уште ги смета во процес на стабилизација), земји со кои би се комплетираа интеграцијата на континентот, се Молдавија, Норвешка, Исланд, Швајцарија и Турција. Освен Молдавија, која е многу сиромашна и со која ЕУ има потпишано договор за партнерство, останатите земји се силно развиени и Европската Унија би имала бенефит од нивното интегрирање. Меѓутоа, додека Норвешка и Швајцарија не чувствуваат потреба од европска интеграција и се спротивставуваат на нивно интегрирање во Унијата, Исланд иако од неодамна го достави своето барање до Унијата, него го повлече, додека Турција иако своето барање до Европската економска заедница го има доставено уште во 1987 година, статус на земја-кандидат добива 12 години подоцна. Впрочем, Турција претставува и една од најатрактивните земји од групата на оние кои сè уште не се дел од ЕУ, пред сè поради својата стратешка местоположба во различни геополитички системи, помеѓу Црното Море и Медитранот, помеѓу Средниот Исток и Кавказот, помеѓу Балканот, Црното Море и Централна Азија, и помеѓу Африка (преку Медитеранот) и Кавказот. Имено, со ваквата положба го заслужува епитетот Порта кон Европа или Порта кон Истокот, во зависност од која страна е перципирана. Всушност, поради стратешката положба низ нејзината територија поминуваат важни нафтоводи и гасоводи и во конструкција се нови, со кои ќе се олесни транзитот на нафта и гас од Русија, Средниот исток и Кавказот кон Европа. Меѓутоа, и покрај ваквата атрактивност, сè уште постојат негодувања во однос на нејзиното интегрирање во ЕУ, од страна на одредени европски

земји, кои пак можеби одат во прилог на Турција, која доколку би влегла како дел од ЕУ, би требало да ги смени своите политики кон одредени соседни земји.

НАМЕСТО ЗАКЛУЧОК

Ако се вратиме 200 години наназад и направиме компарација на политиките на големите сили, тогаш и денес, нештото што не се менува никогаш е водење надворешна политика врз основа на геополитичките интереси. Од горенаведеното може да се заклучи дека, ако во 18 и 19 век за моќни држави се сметале оние држави кои поседуваат воен, индустриски, научен, фискален и бирократски ситем, денес на овие фактори се додаваат демографската и енергетската моќ. Додека концептите на Виенскиот конгрес беа насочени кон одржување стабилност во империјалистичка Европа, преку попречување на превласта меѓу силите, светските конфликти кои отпочнаа на европско тло вовлекоа и актери од другите континенти, кои понатаму групирани во два големи блока, (засновани на либералната и на комунистичката идеологија), ја одржуваа стабилноста, не само во Европа, туку и во светот, пред сè преку нуклеарен и вселенски натпревар. Денес Европа, иако во голем дел од континентот соединета и политички збратимена со САД, сè уште не е целосно интегрирана. Имено, ако крајот на Наполеоновите војни отвори една нова епоха и беше причина за одржување на Виенскиот конгрес кој се залагаше за стабилност на континентот, преку попречување на превласта од страна на една држава, падот на Берлинскиот сид го означил крајот на биполарната поделеност во Европа и претставувал олеснителен фактор за интегрирање на континентот. Од горенаведеното може да се заклучи дека, слично како во студената војна, сепак во овој процес на интегрирање, Русија сè уште претставува поттик и предизвик за „освојување“ нови држави од преостанатиот дел на континентот и проширување на ЕУ до руските граници.

Оттука, со сигурност може да се потврди дека меѓународната политика сè уште зависи од големите сили, кои за разлика од 19. век, се оние кои денес покрај воениот фактор, поседуваат и демографски и енергетски потенцијал. Од практиката се покажа дека освен моќта, која сè уште се манифестира преку поседување нуклеарно и атомско оружје, други неопходни фактори за моќна држава се енергетските ресурси, како нафтата и природниот гас, бројноста на населението и технолошкиот развој. Според овие фактори, за моќни светски сили денес се сметаат покрај традиционалните САД, ЕУ и Русија, исто така и Кина и Индија, пред сè поради нивното бројно население, технолошкиот развој, воената подготвеност и брзиот економски развој. Овие карактеристики ги прават двете земји препознатливи како: *фабрика на светот или хардверот*, епитет доделен на Кина заради бројното население – 1.350.695.000 жители, со апсолутен БДП од 9.020 милијарди \$ и ниски трошоци за производство, и *империја на софтверот, или канцеларија на светот*, епитет придаден на Индија, поради постојаното вложување во образованието, младите и во технолошкиот развој. Имено, населението на Индија изнесува 1.236.686.732 жители, со

абсолютен БДП од 1.973 милијарди \$. Поради овие бројки и епитети, како и поради економскиот бум кој го доживеаја на почетокот на новото столетие, овие земји, заедно со Бразил и Русија, се вбројани во БРИК земјите. Додека Бразил ја нарекуваат уште и зеленото злато, поради нафтата и биогоривата, Русија, покрај демографската и воената моќ (со 143.533.000 жители и 845.000 активни вооружени сили), претставува енергетски гигант чиј енергетски баланс на производство изнесува 1.315 Мтеп и поседува широкоразвиена гасоводна и нафтоводна мрежа. Благодарение на овие фактори, сите овие земји се сметаат за големи моќни сили кои заслужено го имаат добиено своето место во меѓународните групации и организации што денес ја балансираат економската, но и политичката стабилност во светот.

Библиографија:

Rene Albrecht -Carrie, *Storia diplomatica dell'Europa 1815-1968*, Editori Laterza, 1978
 Guido Formigoni, *Storia delle relazioni internazionali: 1870-1992*, Franco Angeli, Milano, 1994
 W.M.Pintner, *Russia as a Great Power, 1709-1856*, Washington D.C., Kennan Institute for Advanced Russian Studies, 1978, paper 33.

ABSTRACT

We can define geopolitics as a field of study that depicts the political interests, natural resources and strategic dominance between nations, aimed to pursue their own or collective interests. The aim of this paper is to give a survey of the foreign policy of the great powers in the past 200 years, starting from the Vienna Congress until today. A comparison of the foreign policies of great powers clearly shows that geopolitical interests are constant and never change. While in the 19th century geopolitical interests were focused on geostrategic territories and the formation of great and powerful European empires, today, geopolitical interests have completely shifted, while big players are seeking to dominate energy resources all around the globe.

Издавач: Фондација „Конрад Аденауер“, Република Македонија

Основачи: д-р Ѓорге Иванов, м-р Андреас Клајн
„Политичка мисла“ – Уредувачки одбор:

Јоханес Д. Раи	Фондација „Конрад Аденауер“, Германија
Андреас Клајн	Фондација „Конрад Аденауер“, Германија
Владимир Мисев	Институт за демократија „Societas Civilis“ Скопје, Република Македонија
Ненад Марковиќ	Политички студии, Правен факултет „Јустинијан Први“, Универзитет Св. Кирил и Методиј во Скопје, Република Македонија
Иван Дамјановски	Политички студии, Правен факултет „Јустинијан Први“, Универзитет Св. Кирил и Методиј во Скопје, Република Македонија
Гоце Дртковски	Издавачка кука „Љубовта е петтиот елемент“, Република Македонија
Сандра Кољачкова	Фондација „Конрад Аденауер“, Република Македонија
Александар Бурка	CIVIC – Институт за меѓународно образование, Австрија
Сара Барбиери	Институт за Централна и Источна Европа и Балканот, Италија
Дејан Павловиќ	Факултет за политички науки, Универзитет во Белград, Република Србија
Жозе Раимундо де Араужо Карваљо Жуниор	Економски факултет, Сојузен универзитет Сера, Бразил
Иварс Ијабс	Факултет за општествени науки, Универзитетот во Латвија, Латвија
Лидиа Пука	Полски институт за меѓународни односи, Полска

Адреса:
ФОНДАЦИЈА „КОНРАД АДЕНАУЕР“,
„Ристо Равановски“ 8, МК-1000 Скопје,
Тел.: 02 3217 075 ; Факс: 02 3217 076
E-mail: Skopje@kas.de, Интернет: www.kas.de
ИНСТИТУТ ЗА ДЕМОКРАТИЈА “SOCIETAS CIVILIS”
СКОПЈЕ, „Крагуевачка“ 2, МК-1000 Скопје Тел./
факс: 02 30 94 760, E-mail: contact@idscs.org.mk,
Интернет: www.idscs.org.mk
E-mail: map@yahoogroups.com

Печат: Винсент графика

Дизајн: Дејан Кузмановски

Техничка подготовка: Пепи Дамјановски

Превод: Перица Сердоски, Калина Јанева

Јазична редакција на македонски: Елена Саздовска
Јазична редакција на англиски: Рајна Кошка

Ставовите изнесени во списанието не се ставови на Фондацијата „Конрад Аденауер“ и Институтот за демократија „Societas Civilis“, туку се лични гледишта на авторите. Издавачите не одговараат за грешки направени при преводот. Списанието се издава 4 пати годишно и им се доставува на политичките субјекти, државните институции, универзитетите, странските претставништва во Република Македонија.

Година 13, број 50, јуни
Скопје 2015
ISSN 1409-9853

Publisher: Konrad Adenauer Foundation, Republic of Macedonia

Founders: Dr. Gjorge Ivanov, Andreas Klein M.A.

Politička misla – Editorial Board:

Johannes D. Rey	Konrad Adenauer Foundation, Germany
Andreas Klein	Konrad Adenauer Foundation, Germany
Vladimir Misev	Societas Civilis Institute for Democracy, Skopje, Republic of Macedonia
Nenad Marković	Political Science Department, Faculty of Law “Iustinianus I”, Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Republic of Macedonia
Ivan Damjanovski	Political Science Department, Faculty of Law “Iustinianus I”, Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Republic of Macedonia
Goce Drtkovski	“Ljubovta e pettiot element” Publishing House, Republic of Macedonia
Sandra Koljačkova	Konrad Adenauer Foundation, Republic of Macedonia
Alexandar Burka	CIVIC – Institute for international Education, Austria
Sara Barbieri	Istituto per l'Europa Centro-Orientale e Balcanica, Italy
Dejan Pavlović	Faculty of Political Science, University of Belgrade, Republic of Serbia
José Raimundo de Araújo Carvalho Júnior	Faculty of Economics, Federal University of Ceará, Brasil
Ivars Ijabs	Faculty of Social Sciences, University of Latvia, Latvia
Lidia Puka	The Polish Institute of International Affairs, Poland

Address:

KONRAD-ADENAUER-STIFTUNG
ul. Risto Ravanovski 8 MK - 1000 Skopje
Phone: 02 3217 075; Fax: 02 3217 076 ;
E-mail: Skopje@kas.de; Internet: www.kas.de
INSTITUTE FOR DEMOCRACY “SOCIETAS CIVILIS”
SKOPJE ul. Kraguevačka 2 MK - 1000 Skopje; Phone/
Fax: 02 30 94 760; E-mail: contact@idscs.org.mk;
Internet: www.idscs.org.mk
E-mail: map@yahoogroups.com

Printing: Vinsent Grafika

Design: Dejan Kuzmanovski

Technical preparation: Pepi Damjanovski

Translation: Perica Serdzoski, Kalina Janeva

Macedonian Language Editor: Elena Sazdovska

English Language Editor: Rajna Koška

The views expressed in the magazine are not the views of Konrad-Adenauer-Stiftung and the Institute for Democracy “Societas Civilis” Skopje. They are personal views of the authors. The publisher is not liable for any translation errors. The magazine is published 4 times a year and it is distributed to political subjects, state institutions, universities, and foreign representatives in the Republic of Macedonia.

Year 13, No 50, June
Skopje 2015
ISSN 1409-9853